

Népi kultúra — népies kultúra

A tőkésrendszer behatolása a faluba nem csupán a falu gazdasági és társadalmi életét alakította át, de nagy kihatással volt természetszerűleg a falusi kultúrára is. A népviselet elpolgárosodott, a dal elvárosiasodott, a tánc népi elemei elkeveredtek városban-látott, eitanul táncok elemével. Persze számolunk is mindezzel. A mai népi kultúráról le akarjuk hántani a városias elemeket. Azt is, amit talán a bokrétás-kultusz rakatott rája, amit ez a mindent elidillizáló »népi«, helyesebben népieskedő törekvés átstilizált rajta. De ha sikerülne is ezt elérni és azelőtti nagy tisztaságában népi környezetében, népi stílusban megépített, népi motívumokkal díszített házak között, talán az utcaporban láttatni újból a népi viseletet, dalt, táncot — akkor is tudnunk kell, hogy a népi és úri mindig is kölcsönhatás viszonyában állottak egymással. Nemrégiben elpolgáriásodott a népi viselet. Régebben viszont nemesi hatások alatt volt a nép és bizonyos, hogy például a népi viselet sok darabját azelőtt nemesek testén láthattuk.

Éppen ezért nálunk már alig található igazi népi kultúra és megvallva az igazat, éppen ezt a talán igazi, hamisítatlan népi kultúrát — alig-alig ismerjük. Különösen a szlavóniai magyarok még ki nem kutattott, még le nem rögzített néprajzi jellegzetességeire gondolok itt. Magában Vajdaságban négy falut szoktunk tekintetbe venni, amikor népi táncokra, dalokra, viseletre fordul a szó. Bogojevó, Kupuszina, Doroszló, esetleg Vojlovica magyarjai táncolnak még talán teljesen eredeti, talán nem stilizált népi táncokat, talán nem stilizált népi viseletben... Talán, mondom, mert annyi bizonyos, hogy azok a tánc-csoportok, amelyek színpadjainkon fellépnek, kiöltöznek erre az alkalomra és nem úgy jelennek meg a színpadon, ahogyan odahaza járnak, különösen ahogy odahaza járnak-keleknek dolgukat végezni. Kupuszinát láttuk utoljára az újvidéki magyar kör színpadán és észrevettük, hogy a bemondó bizony másképp öltözött mint a táncos ifjak. Itt nem arra gondolok, hogy a táncosok díszesebb ruhát öltöttek erre az alkalomra. Más stílusú, más szabású polgárosodottabb ruhában jelent meg a bemondó és amikor maga is táncot akart bemutatni — átöltözött hozzá. A doroszlóiakat is azt rótták fel kis énekesnőjüknek, hogy nem öltözött ki, hogy mindennapi ruhájában állt ki dalolni. És ez a mindennapi ruha városiasabb stílusú volt a táncos lányok ruhájánál...

Stilizálásról van hát itt is már szó és igazán nagyon szerencséseknek nevezhetjük magunkat, ha ez a stilizált népi viselet elég közel áll még az eredeti népi viselethez, ha még több benne az emlékezeti elem a stilizációnál, és ha pontosan vették le varróművészeink a mintát a még meglévő régi szabásokról, színekről... Ez pedig annyit jelent, hogy tudományosan kell foglalkoznunk a régi népi viselettel. Ugyanígy a népdalok és melódiák, a népi nyelvjárások és kiejtés, a népi táncok is tudományos elemzésre szorulnak már. Közben azonban ápolnunk kell és meg kell őriznünk azokat a formákat, amelyeket ma még ismerünk, hogy ezek is tovább ne változzanak a mai élet hatása alatt. Persze tisztában vagyunk azzal, hogy egyre nagyobb lesz a távolság, a szakadék a mindennap és a néprajzi

multból átmentett sajátosságok között. Csak múzeumként menthetjük át az egykori falut, még ha maga az élő falu is a kerete ennek a múzeumnak.

Doroszló és Kupuszina egy-egy táncsoportját láttuk a nyáron tartományi fővárosunkban. A doroszlói csoport közelebb áll még az egykori, a népi faluhoz, habár egész bizonyos az is, hogy a doroszlóiak is hoztak közenk sok olyat, amit már tőlünk városiaktól tanultak el. A ruházatról — a kis nótás lány viseletéről — már szólottam. De a kis nótás lány — nem doroszlói népi dalokat énekelt előttünk. Hiába biztattuk, a városiaknak azt akarta bebizonyítani, hogy nem csak amolyan parasztos — talán úgy gondolta, kevesebbre becsült —, énekeket ismer, hanem eltanulta már tőlünk szentimentális, művészietlen chansonjainkat is, kupléinkat is és tud ő bizony »szerióz« dalokat is énekelni. Ezek a dalok persze önmagukban is művészietlenek, de annál inkább hatottak annak az idegen, mert falusiassá varázslott környezetben. Felrötták a kiislánynak a városiasabb viseletet, jobban mondva a falu mindennapjának ruházatát. De talán még ez volt az egyedül kifogástalan ezekben az énekszámokban. A városias nótákhoz elvárosiasodott viselet jár! Ez — stílszerű volt, ha nem is ezt — a város félművészetét — vártuk a falu művészeitől.

Nem nyujtott többet a kupuszina jösvádájú és nagyon ügyes, nagyon szellemes bemondó sem. Talán inkább azt kellene mondanom, hogy — konferanszié. Persze így, magyarosan írva, aminthogy ő is igyekezett magyarkodni. De csak magyarkodni, csak népieskedni, anélkül, hogy sikerült volna a népit tární elénk. Pluhár szólalt meg Göre Gábor módján, talán úgy, hogy — amint az egykori kuplé mondta — most kívül hordta az alsónadrágját! Nagyon tehetségesen és mulattatón, de már — nevetett maga is a népen.

Ugyanezt példázta a doroszlóiak »Padra Kati« tánca is. Persze, hogy az is csak »padókáter«-nek bizonyult, de így magyarosan írva. Itt azonban meg kell állnunk egy szóra, itt kissé stációznunk kell. Mert, amint hallatszik, a doroszlóiak is palócok, akár a kupuszinaiak, és még egykori hazájukban, mielőtt Bácskába költöztek volna, érintkezettek szláv népekkel. Talán eredetükbe is belejátszott valami szláv keveredés. Annyi bizonyos, hogy szláv és német dallamok, szláv, főleg szlovákos táncfigurák keveredtek népi táncaikba, így a guggolós csárdásukba is. Viszont igaz az is, hogy a szlávos, mazurkás, vagy németes, talán ländleres táncmozdulatokba, fordulatokba magyaros ütemet, ritmust vittek. Már csak ezért is érdemes volt végignéznünk ezt a »Padra Katit«. Már csak ezért is a doroszlóiaknak volt hát igazuk, nem azoknak, akik azt tanácsolták, hogy vegyék le ezt a táncot műsorukról, mert nem eredeti népi tánc. Nem ismerhetjük meg azt, amit nem ismerünk!

Annyit jelent ez, hogy kiveszett már az ősi, népi kultúra? Semmi esetre sem. A két táncsoport is az ellenkezőjét bizonyította. Hiszen adtak nekik mindezen kívül sok »egyebet is, mást is«... és — »úgy igaz az egyik, mint igaz a másik...« Hogy is mondjuk? A kupuszinaiak már begyakorlottabbak, ügyesebbek, rutinosabbak. Jobban tudják azt is, mire van szükség. Éppen azt adták, amit a doroszlóiaktól elvártunk, amit — persze utólagos kritikákban — kértünk tőlük. Egyebek között lakodalmos rigmusokat, lakodalmi táncokat, népi szokások táncformájú színrevitelét. Hogy ezt aztán a bemondó magyarázni is igyekezett — az már talán fölösleges volt. Fölösleges pedig azért, mert — hibás volt. Mert, hogy úgy mondjam, Engels és a folkloristák nem-ismerésén alapult. Kár valamit hibásan magyarázni. Viszont ki sem kívánhatja »Pletykás Palitól«, hogy tudóssá váljék. Kupuszina ősi pásztor-táncokat is bemutatott. Ezek a táncok eredetibbek és közelebb-állók a bácskai faluhoz, mint azok a kurocos, palotás és egyéb bokázó táncok, amelyeket a doroszlóiak hoztak elénk, amelyek talán nem is az ő falujukban termettek és talán nem is

abban az egykori palóc faluban, ott a régi tájon. Viszont átmentettek ők is egyes, falujukban, a vasárnapi, vagy napesti uccaporban, mindennapjukban dívó mai, népi táncokat a színpadra és ezek a táncok —, ezt éreztük minden mozdulatnál — beidegződtek a lányokba-legényekbe. Ezekben a táncokban csakugyan önmagukat, falujukát adták. Viseletük, különösen a lányok alulról nyíló rózsája, csokra-bokra, ha talán vitrinekben látható kis nipperekre, porcellánbabákra, mondjuk herendi ballerinákra emlékeztetett is, minden gazdagságában is ősi, népi ruházatot kápráztatott elénk. Még szerencsénk, hogy nem működtek a reflektorok és jupiterlámpák. Mert Doroszlón az utcasarkokon, ahonnan ezek a táncok erednek, bizony aligha akad pazarabb világítás s így túlságosan — stilizálnak hatott volna.

És a végkövetkeztetés? Ideje volna tanulmányozni falvainkat a népi kultúra, népi nyelv, népdal szempontjából is. Ideje volna tudományosan feltárni falvaink multját és jelenét. Megállapítani, mi az ősi és mi az eredeti. Megállapítani, mi a stilizált. És addig is megőrizni a mait, a ma még fellelhető — bármely formájában is. Mert ma már tudományos elemzés nélkül aligha állapíthatjuk meg, hogy mi az eldobandó, mi a megőrzendő. Ezt hagyjuk későbbre. És a stilizálás kérdését is.

Ez a mai végkövetkeztetésem. Kihangsúlyozom — az én következtetésem, mert nem vagyok szakembere ennek a kérdésnek. Akinek más a véleménye, mondja, hangoztassa, ha szintén egyéni is csupán a nézete. Azt adhatja mindenki, amije és amennyije van. A doroszlóiak is, a kupuszinaiak is!

LŐRINC PÉTER